

Muistoja Vienan pakolaisista, Maikkulasta ja Kylmälän Marista

Vienan Karjalasta v. 1922 Ouluun tulleet pakolaiset jättivät mieleeni pysyvän muiston, vaikka olin silloin vasta kuusivuotias. Yhteys joihinkin tuon ajan pakolaisiin säilyi sitten vuosikymmeniä. Vuokkiniemessä syntynyt jatkosodan aikainen aseveljeni kuultuaan tästä pyysi minua kirjoittamaan muistoja Karjalan Heimoon.

Äitini, Aini Kivekäs, oli saanut mainittuna vuonna Kouluhallituksen pakolaisasiain toimistolta määräyksen toimia lukuvuoden Oulun kaupungin pakolaishuoltolan ja -koulun johtajattarena. Hän otti minut mukaan näillekin matkoille silloin, kun hänen mielestään en ollut haitaksi, vaan ehkäpä jossain mielessä hyödyksi.

Muistan hyvin kuinka kävelimme kodistamme, silloisesta Laanilan kansakoulusta Oulujoen pohjoisrannalta Kasarmintietä sen kaupungin puoleiseen päähän. Siinä sijaitsi Valjastehtaan pitkä puinen rakennus, joka liittyi Äströmin tehdasalueeseen. Tämä talo oli pakolaisten majoituspaikkana, jossa suoritettiin myös vaateavustusten jako. Minulle jäi sellainen kuva, että siellä oli väkeä lapsista vanhuksiin. Kielen outous ja varsinkin lapsien ujous oli aluksi vaikeutena.

Mutta tuo talo jäi mieleeni erityisesti siellä vietetyistä juhlahetkidä. Sain olla mukana, kun suoritettiin lapsen kastaminen ja avioliittoon vihkiminen ortodoksisin menoin. Varsinkin vihkimenot vaikuttivat ylen juhlallisilta. Tutustuminen ortodoksisen kristillisyyteen jo elämäni tuossa vaiheessa oli vaikuttava elämys. Lapsi ei tietenkään voinut tajuta, että ei ollut kysymys vain ulkonaisista muodoista, vaan vanhan kirkon perinteestä luontevasti nouseesta kristillisen elämän ilmauksesta, mikä antoi voimia arkipäivän ankeuteenkin.

Toinen paikka, jonne pääsin mukaan pakolaisten pariin, oli Oulujoen Maikkulassa toimiva sisäoppilaitos. Jo matka sinne oli lapselle mielenkiintoinen, varsinkin silloin kun se talvella tehtiin rekikyödyillä. Käynti liittyi koulun juhlahetkiin. Näistä käynneistä minulla ei ole yhtä selvää kuvaa kuin Valjastehtaalla käynneistä.

Ilmeisesti eräänä syynä siihen, että pääsin matkalle mukaan, oli äitini halu tutustuttaa minut heimokansan kulttuuriin. Kouluhan noudatti

suomalaisten kansakoulujen yleistä opetussuunnitelmaa, mutta sen erikoistehtävänä oli luonnollisesti karjalaisuuden säilyttäminen. Tämä saatiin toteuttaa luontevasti laulujen ja leikkien välityksellä, joiden esittäminen antoi erikoisleiman koulun järjestämiselle juhlille.

Onttoni Miihkali

Samoihin aikoihin, jolloin olin tutustunut joihinkin itäkarjalaisiin pakolaisiin edellä mainitsemisissä paikoissa, tutustuin kodissani kahdeksantoistavuotiaaseen Mikko Karvoseen. Oulujoen Laanilassa toimi noihin aikoihin Pohjois-Pohjanmaan maamieskoulu ja äitini oli oman toimensa ohessa tuon koulun äidinkielen ja laulun opettajana 1923—24. Ilmeisesti Kuusamon rajamailla syntynyt vialainen nuorukainen oli tuon koulun oppilas. Hänen kirjoituksiaan lukiessaan äitini sai kuvan lahjakkaasta miehestä, jonka

tulisi päästä eteenpäin opin-tiellä. Ehkäpä äidilläni oli mielessä Kajaanin opettajaseminaari, jossa hänen veljensä Toimi Harjama oli matematiikan lehtorina. Joka tapauksessa Mikko Karvonen valmistui tuosta oppilaitoksesta kansakoulunopettajaksi 1928. Ystävällisen yhteyden hän säilytti lapsuuskotiini niiden vuosien jälkeenkin. Opettajana hän toimi pitkän aikaa

Mikko Karvonen.

Suomussalmella, mutta muutti Lapin sodan aikoihin Ruotsiin, missä oli opettajana yli kaksi vuosikymmentä.

Useat tunsivat Mikko Karvosen paremmin kirjailijani-

mellä. Onttoni Miihkalina hän julkaisi kirjoja sekä Kariston että Otavan kustantamana. Eri lehdissä ilmestyi hänen artikkeleitaan, novelleja ja runoja. Ennen talvisotaa hän piti useita esitelmiä Yleisradiossa tutustuttaen kuulijansa vialaiseen kansanperinteeseen. Mikko Karvonen on erinomainen esimerkki siitä, miten tarmokas ihminen pääsee toteuttamaan luovia voimiaan vaikeinakin aikoina.

Mari ja Vasili

Oli jo heinäkuu 1939, kun sain kirjeen vanhemmilta linnoitustyömaalle Laatokan rannalla olevaan Sortanlahteen. Isäni kirjoitti siinä mm. näin: ”Viime pyhän aikana kävin äidin ja Marin kanssa huvimatalla Pateniemellä s.o. Riikolan vanhusten luona.” Haukiputaan Pateniemellä oli Ouluyhtiön saha ja puutavaran lastauspaikka. Sieltä samoin kuin muilta Oulun ja Kemin lähisahoilta monet pakolaiset olivat saaneet työtä. Sinne oli siirtynyt myös se pakolaisperhe, jonka luokse vanhempani tekivät ”huvimatkan”. Perheen nuorimman pojan kanssa olin lapsena leikkinyt. Ilmeisesti oppaana

Mari (oik.) pyykinpesussa Oulujoen rannassa Laanilassa, rannalla Vasili.

oli Mari, joka monien vuosien ajat auttoi aina silloin kun lapsuuskodissani tarvittiin ulkopuolista apua.

Lopetan pakolaismuistelmani Mariin ja hänen puolisoonsa Vasiliin liittyviin muistoihin. Mari oli tyttönimeltään Hoteinen. Hän oli syntynyt Uhtualla 14.3.1891 ja avioiduttuaan Vasilin kanssa sai hän nimekseen Kylmä. He asuivat vuosikymmenet verrattain lähellä kotiani Tuiran Valtatien varrella tilavassa vinttikamarissa. Vasili ei liikoja puhellut, mutta ystävällisesti vastaili, kun häneltä jotain kysyi. Ilmeisesti Mari määräsi tapahtumien tahdin. Hyvin he näyttivät tulevan keskenään toimeen ja mikäpä oli tullessa, sillä Vasili oli varsin aulis auttamaan, kun apua tarvittiin. Mieleeni on jäänyt kuva avoimen uuninluokun ääressä istuvasta Vasilista, joka huolellisesti puhalteli kaiken tupakansavun uuniin.

Mari oli työntekijänä ahke-

ra ja tehokas. En muista hänen valittaneen työnsä raskautta tai vaikeutta. Sen sijaan muistan kuinka hän työn jälkeen saattoi iloisena istahda isäni korkeaselkäiseen keinuoliin. Tulipa hän kerran lausuneeksi, että tuollainen tuoli olisi kotonakin mukava. Isäni sanoi tuohon, että Mari saa sen hänen kuoltuaan. Lupaus toteutui viimeistään silloin. Mari oli myös valmis leikinlaskuun ja osasi suhtautua ymmärtäväisesti poikavuosieni tempauksiin. Kerran Mari pitäessään sylissään kissaamme sanoi, että tuollainen olisi mukava heilläkin. Lupasin, että tulen Mirrin kanssa vieraisille heille. Marin mielestä en tuota lupausta voisi toteuttaa. Helppoa se todellakaan ei ollut, mutta potkukelkalla käyden matka tuli tehdyksi.

Jatkosodan alussa vanhempani muuttivat Laanilasta uuteen kotiinsa Oulun Valkeaan Lintaan. Tännekin Marin apu ulottui, mutta töiden

luonne jotenkin muuttui. Enää ei pesty suurpyykkiä Oulujoen rantasaunassa eivätkä muutkaan ulkotyöt rastsittaneet.

Kotimme ei suinkaan ollut ainoa paikka, missä Marin apua tarvittiin. Hänen kotiaan vastapäätä asuivat Samuli ja Jenny Paulaharju omakotitalossaan ja tuo koti oli Marille myös tuttu. Mahtoiko kansanperinteen suurttallentaja puhua hänen kanssaan joskus Vienan Karjalasta ja sen elämästä? Muistan 1930-luvun lopulla kerran tarkastelleeni Marin kanssa kartasta hänen kotiseutuaan Uhtuaa. Huomasin hänen muistelevan sitä suurella rakkautella, mutta varmana siitä, että se oli hänelle ikuisesti menetettyä maata.

Halusin tutustuttaa oman perheeni Mariin ja Vasiliin, joista olin usein puhunut. Niinpä 1957 Pohjolan matkal-

la viisihenkinen perheeni kiiptä minulle tuttuja portaita heidän kotiinsa, jossa lapsuuskotini entinen keinutuoli oli jatkuvassa käytössä. Viimeisen kerran tapasin Marin Torniossa 1968, jonne hän oli tullut oma-aloitteisesti entisen kotiapulaisemme kanssa vanhemman veljeni hautajaisiin. Marin oma elämä päättyi 20.4.1971. Kun käyn Oulussa vanhempieni haudalla, poikkean mikäli mahdollista Marin ja Vasilin haudalle, joiden hautakivessä oleva ortodoksimisti kertoo heille kotoisesta kristillisyydestä. Heidän elämänsä on elävä todistus siitä, että ahkeruus ja avoin mieli auttaa sopeutumaan aluksi vieraisiinkin oloihin.

ESA KIVEKÄS

• *Kirjoittaja on paljasjalkainen oululainen. Hän toimi jatkosodassa sotilaspastorina ja on nyt teologian tohtori.*

Pakolaisten kerho- ja urheilutoimintaa Oulussa ja lähiseuduilla ennen sotia

Itä-Karjalasta pakeni Suomeen vv. 1917—22 noin 12 000 ihmistä. Lähes neljännes tästä määrästä oli aikuisia ja yli puolet nuoria, alle 20-vuotiaita. Oulun seudullekin pakolaisia tuli runsas tuhat henkeä.

Kun välttämätön ensihuolto oli järjestetty, pakolaiset alkoivat etsiä itselleen jonkinlaista toimeentuloa ja asuntoja. Metsätyömaat mm. Simossa ja Rovaniemen ympäristössä tarjosivat tilapäistä työtä, mutta kun perheet usein jäivät Ouluun, toivottiin sieltä pysyväisempää työtä. Sitä tarjosivatkin esim. Oulun ja sen lähikuntien sahat — Oulussa Korkeasaari ja Toppila, ympäristössä Varjakka ja Martinniemi. Työtä oli myös tukinuitossa, palolaitoksessa, satamassa sekä Åströmin valjastehtaalla ja Puuseppä Oy:ssä.

Kun toimeentulo oli jotenkuten järjestyksessä, oli aikaa harrastuksillekin. Perustettiin kerhoja ja urheiluseuroja, koska oletettiin niiden kiinnostavan etenkin karjalaisnuoria.

* * * * *

Ensimmäisenä Oulun seudulla aloitti Varjalan Karjalakerho 13.6.1925. Se jatkoi toimintaansa ainakin vuoteen 1927, jolloin vietettiin kerhon 2-vuotisjuhlaa. Toiminta lakasi aina silloin kun saha seisoi (mm. jonkin aikaa huhtitoukokuussa 1926), mutta jatkui taas, kun karjalaisille oli luvassa työtä. Ensimmäisen vuoden puheenjohtajana toimi Iivo Kinos, toisen vuoden Robert Pääkkönen; hänen muutettuaan paikkakunnalta kesken toimikautta työtä jatkoi huhtikuussa 1927 Maikki Tervo.

Johtokuntaan valittiin vuosikokouksessa 1926 seuraavat henkilöt: pj Robert Pääkkönen, siht. Martta Riikola, Taimi Karvonen, Vasili Riikola, Robert Kotaniemi sekä Iivari ja Teppo Tervo. Tilintarkastajiksi tulivat Mikko Karvonen sekä Maikki ja Mikko Tervo. — Varjalan kerho piti useita ohjelmallisia illanviettoja sekä oli yhteydessä Maikkulaan pakolaiskouluun ja karjalaisurheilijoihin.

Pakolaisnuoret olivatkin niin kiinnostuneita urheilusta, että he perustivat heinäkuussa 1925 oman urheiluseuran, jonka nimeksi tuli Kalevalaiset. Tavoitteena oli herättää pakolaisissa urheiluharrastusta ja samalla kasvattaa kilpailuihin soveliaita urheilijoita.

Syksyllä 1925 pidettiin ensimmäinen Varjalan kerhon ja Kalevalaisten välinen kilpailu.

Oulusta sinne lähti vain kolme osanottajaa, Varjakasta oli mukana peräti 13. Urheilukenttää ei ollut, vaan kisat järjestettiin metsätiellä. Lisäksi satoi koko ajan.

Tuloksia silti tehtiin, tosin ei mitenkään hohdokkaita. Tapani Lahti voitti niin keihään, korkeuden, pituuden kuin kolmiloikankin ja toinen oululainen Risto Haaparinne oli paras 100 m juoksussa. Varjakan kerholaisista kunnostautui Robert Pääkkönen vieden voiton kahdessa lajissa, nim. kuulantyönnössä ja 800 metrillä. Suuren osanottajamääränsä perusteella Varjakka oli kokonaispisteissä ylivoimainen.

Kerhotoiminta vilkastui, kun Ouluun perustettiin 23.5. 1926 Toppilan Karjalakerho. Sen ensimmäisenä puheenjohtajana oli Mikko Saaristo

Vanhoja perinteitä kunnioittaen

Nykyaikainen tukkuliike

NIILO SEPPÄNEN

Vaasa 961-113 815

JESITEX

KANKAITA valmistajille ja jälleenmyyjille EDULLISESTI.

Rullakatu 6 F 36
15900 Lahti 90
Puh. 918 - 23 455